

ЮРІЙ З ДРОГОБИЧА

Ярослав ІСАЄВИЧ

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

м. Львів

ЖИТТЄПИС

Цінною пам'яткою міжнародних культурних зв'язків України є видана в 1483 р. у Римі книга Юрія Котермака з Дрогобича – перша відома друкована праця українського автора.

Починаючи з середини ХІХ ст. в статтях, присвячених історії медицини в Краківському університеті, можна було зустріти згадки про доктора Юрія з Дрогобича. Найбільш повні біографічні відомості про нього зібрав Л. Біркенмаер, який встановив також ймовірне прізвище вченого.¹ Російський дослідник М. Любович ще в 1888 р. повідомив, що згідно з даними італійських публікацій першоджерел, Юрій Дрогобицький в 1481-1482 рр. був ректором Болонського університету.² Однак Біркенмаєру, Любовичу та іншим дослідникам не була відома єдина друкована книга доктора Юрія. Лише в 1896 р. її назва була опублікована в каталозі мюнхенської антикварної фірми Галле.³ На основі каталога М. Ліхачов того ж року надрукував повідомлення про цю «визначну і найрідкіснішу книгу».⁴ Однак сама книга не була доступна ні йому, ні авторам заміток про Юрія Дрогобича, що з'явилися в «Російському біографічному словнику» та в періодичній пресі. Перший точний опис одного зі збережених примірників цього твору опублікував 1932 р. український бібліограф та історик Іван Кревецький.⁵ Згадки про Юрія з Дрогобича можна зустріти на сторінках праць з історії медицини (статті російських⁶ та польських авторів⁷).

Слід відзначити, що в різних джерелах його називають неоднаково: Юрій (в латинських документах Georgius, Jeorius) з Дрогобича, Юрій зі Львова, Юрій з Русі, Юрій Дрогобич з Русі. Хоч власне прізвище вченого ймовірно було Котермак, найбільш відомий він під псевдонімом, яким підписані його наукові праці: Юрій з Дрогобича, або просто Юрій Дрогобич.⁸

Майбутній вчений народився близько 1448–1450 рр.⁹ в західноукраїнському місті Дрогобичі. Його батька звали Михайло Донат. Початкову освіту Юрій здобув, мабуть, у Дрогобичі і Львові. В кінці 1468 або на початку 1469 р. він записався до Краківського університету.¹⁰ Не можна вважати випадковим, що для продовження навчання юнак з України обрав саме Краків. Справа в тому, що тодішня столиця Польщі здавна підтримувала тісні зв'язки з українськими землями. Збереглися відомості про переселення у ХV ст. окремих дрогобицьких ремісників до Кракова.¹¹ Якраз під час перебування Юрія Дрогобицького в Кракові митці зі Західної України розписували одну з каплиць в королівському замку Вавелі. Трохи пізніше, коли він вже був професором, в краківській друкарні Швайпольта Фіоля було опубліковано перші кириличні книги – первістки східнослов'янського книгодрукування. В Краківському університеті навчалось чимало українців. В реєстрах вступників до університету за 1411-1600 рр. знаходимо імена 32 вихідців з одного лише міста Дрогобича.¹²

Найстарший збережений документ про

майбутнього автора – запис 1469 року у книзі вступників на факультет вільних мистецтв Краківського університету про прийняття на навчання Юрія сина Михайла Доната (у латинському тексті *Georgius Michaelis Donati*) з Дрогобича і сплату ним вписової вкладки в розмірі одного гроша.¹³ Така оплата була найменшою: середня становила 8 грошів, а шляхтич з Литви Григорій син Матвія того ж року заплатив 16 грошів вписового. Ймовірно прізвище Юрія вказано в нотатці одного з його знайомих про смерть доктора Юрія, «званого Котермаком».¹⁴ Втім, не виключена можливість, що це було прізвисько, яке виникло в середовищі університетських колег дрогобичанина. Висловлювався погляд, що етимологія прізвища пов'язана з давньоруським словом «котора» (сварка), вказувалося на наявність на Дрогобиччині прізвища Котермус, від якого походить назва присілка Котермуси при селі Орові.¹⁵ Щоб розв'язати питання про походження прізвища чи прізвиська Котермак, бракує надійніших припущень про те, з якою словотвірною моделлю його можна би пов'язати.

Лише незначна частина вступників успішно закінчувала навчання і отримувала наукові ступені. Серед них був і Юрій з Дрогобича, який 1470 р. став бакалавром, а 1473 р. – магістром. Це свідчить про його наукові здібності та неабияку наполегливість у подоланні труднощів: з 208 тих, що вступили до університету одночасно з ним, бакалаврами у 1470-1471 навчальному році стало 66 студентів, а ступінь магістра одержали у 1472-1473 навчальному році лише дев'ять з них.¹⁶ Згодом він перейшов до славнозвісного Болонського університету в Італії, де не пізніше 1478 р. отримав ступінь доктора «вільних мистецтв», а близько 1482 р. – також доктора медицини.¹⁷ Нема підстав припускати можливість здобуття докторату в Падуї,¹⁸ оскільки сам Юрій називав себе доктором мистецтв та медицини Болонської школи-годувальниці.

Рис. 1. Святий Христофор, покровитель подорожуючих. Стінопис початку XV ст. зі собору св.Петроніо в Болоньї (автор фрески Джованні ді Мадена). Це зображення вочевидь бачив Юрій Дрогобич.

Життя на чужині не було легким. 6 лютого 1478 р. він писав у листі до краківського знайомого Миколи Чепіля: «Мені судилося бути бідним, постійно в клопоті й злиднях. Невеликий заробіток, який щодня здобуваю, дістається ціною постійної праці та величезних зусиль... Багато міг би я досягнути в науці, якщо б не мусив турбуватися про найнеобхідніше».¹⁹ У списках лекторів Болонського

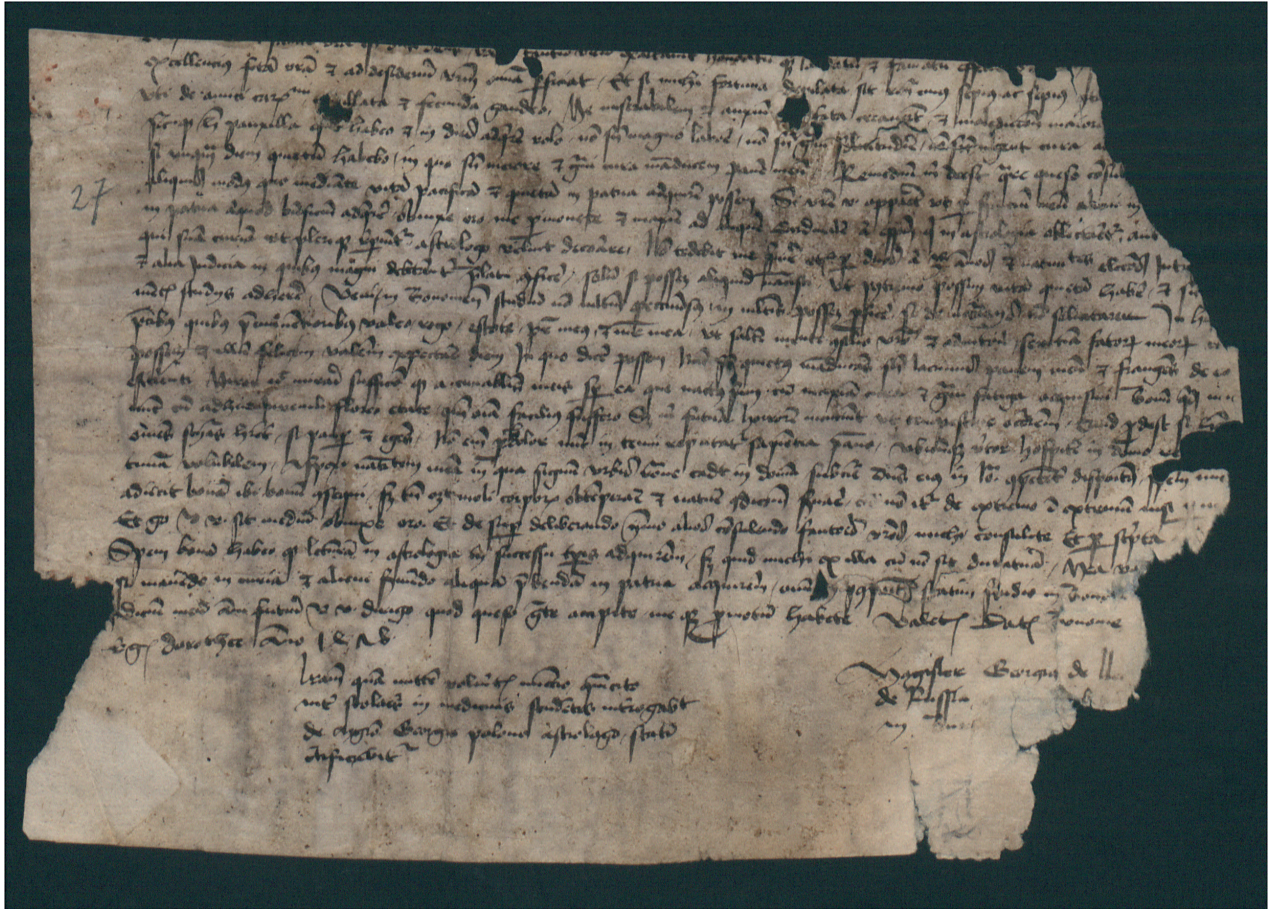

Рис. 2. Лист Юрія Дрогобича до Миколи Чепіля (світлина зі збірки О. Петрука).

університету вказується, що у 1478/1479, 1480/1481, 1481/1482 навчальних роках він читав там так звані ранкові лекції з астрономії.²⁰ Про високу оцінку його кваліфікацій свідчить те, що Юрієві визначено подвійну платню – двісті лір замість звичайних ста.²¹ Водночас із викладанням астрономії дрогобичанин продовжував вивчати медицину.

Коло знайомств Юрія Дрогобича поширилося, коли він зайняв ректорську посаду. Спершу Болонський університет здобув славу завдяки своїй знаменитій юридичній школі. У XV ст. інтерес до вивчення права зменшився і зросло значення так званих вільних мистецтв, у першу чергу гуманістичної філософії, природничих наук і особливо ме-

дицини. Студенти, що вивчали ці науки, були об'єднані в окрему корпорацію – «університет медиків і артистів», який мав окремого ректора. У цьому університеті вивчали «все, що не було правом», тобто «всі культурні надбання, практично необхідні у житті».²² На 1481/1482 навчальний рік Юрія Дрогобича обрано ректором університету медицини та вільних мистецтв у Болоньї. Хоча ректор у Болонському університеті очолював тоді корпорацію студентів, ця посада, як зазначав автор фундаментального дослідження з історії болонської вищої школи Альбано Сорбеллі, була у цьому закладі найважливішою.²³ До обов'язків ректора входило стежити за дотриманням університетських статутів, готувати з

Рис. 3. Емблема Болонського Університету

професорами розклад лекцій, заповнювати вакансії, встановлювати порядок оплати професорів, контролювати їх роботу, розподіляти лектури і організувати диспути. Ректор був «головою університету», як називає його один із статутів. До того ж ректори мали цивільну і кримінальну юрисдикцію над усіма особами, залежними від університету, передусім над студентами. У 1481/1482 навчальному році Юрій Дрогобич, як «ректор медиків та артистів», у всі святкові дні читав традиційні почесні лекції з медицини.

Ставши професором Болонського університету, вчений з Дрогобича не міг залишатись осторонь тих наукових течій, які здобули загальне визнання в цій вищій школі. Можна припускати, що він підтримував зв'язки з деякими найвидатнішими тогочасними науковцями. Зокрема, разом з Юрієм Дрогобичем викладав Джіроламо Манфредо – відомий астроном і медик, який був у ті часи гордістю Болонського університету. На дрогобичанина міг мати вплив також філософ і медик Джованні Гарцоні.²⁴

Будучи викладачем астрономії, від якої в той час ще не відокремлювали астрології, Юрій з Дрогобича був зобов'язаний щорічно складати прогностик²⁵ – передбачення про рух небесних світил і про їх вплив на земні події. У відділі латинських рукописів Баварської державної бібліотеки в Мюнхені зберігся прогностик на 1478 рік, написаний Юрієм Дрогобичем, і присвячений князеві Болоньї Джованні II Бентівольйо.²⁶ Окрім астрологічних віщувань, обчислення зміни фаз Місяця і орієнтовний прогноз погоди. Ілюстровано цей текст схемою розташування планет у дванадцяти «небесних домах» на 12 березня 1478 р. Цікаво відзначити, що він переписаний рукою Гартмана Шеделя (1440–1514), доктора медицини Нюрнберзького університету, автора славнозвісної «Всесвітньої хроніки», який підтримував зв'язки з вченими різних країн.²⁷ Можливо, Шедель використав прогностик Юрія Дрогобича для складання свого календаря на 1478 рік, вміщеного в тому ж рукописному збірнику, що й прогностик. Рукопис зберігся в бібліотеці

Шеделя, яка пізніше була придбана герцогом Альбрехтом IV і стала основою Баварської бібліотеки – найбагатшої в Німеччині скарбниці стародруків і рукописів.²⁸

У прогнозику 1478 р. є також схема розташування планет «у дванадцяти небесних домах». З тексту прогнозики 1478 року видно, що Юрій Котермак склав також «оцінку» сонячного затемнення 29 липня 1478 року.

Праця Юрія Дрогобича з «оцінкою» сонячного затемнення 29 липня 1478 року присвячена маркізові Монферрату Гуільєльмо VIII Палеологу. Тут є географічні відомості про Східну Європу (в т.ч. про «Білу Русь» – *Russia Alba*), наведено цитати з творів Сенеки і Петрарки. Зберігається рукопис у Парижі.²⁹ Натомість у складі Міланського архіву дійшла до наших днів «оцінка» місячного затемнення 4 липня 1479 р.³⁰ Зрозуміло, що всі згадані праці складено латиною – міжнародною мовою тодішньої освіти й науки. Ймовірно, науковець підготував більше подібних праць, але лише одна з них була надрукована – згадуваний трактат «Прогностична оцінка поточного 1483 року».

Книга була опублікований у Римі 7 лютого того ж року. Ця рідкісна брошура невелика за обсягом – всього 10 сторінок формату 18,5 x 13 см.³¹ На підставі спостережень книгознавців щодо інших подібних видань можна припустити, що тираж і в цьому випадку становив кількост примірників. Збереглося, однак, лише два з них. В цілому, за змістом і оформленням перша відома нині друкована книга, написана автором з України, стоїть на одному рівні з іншими аналогічними західноєвропейськими виданнями того часу.

Про життя Юрія в цей час і пізніше збереглося небагато відомостей. Деякий час він був придворним астрологом Вільгельма VIII Палеолога маркіза Монферрату в м. Касале,³² перебував також у Феррарі при дворі герцога Ерколе I д'Есте,³³ де мав змогу познайоми-

тись з славнозвісною герцогською бібліотекою. Університет у Болоньї був тісно зв'язаний зі сусіднім Феррарським університетом і часто обмінювався з ним лекторами.³⁴ Людвиг Біркенмайер та Іван Кревецький, гуртуючись на книзі Стефана (Іштвана) Катони, вважали, що пізніше Юрій Дрогобич був викладачем і віцеканцлером Істрополітанської академії в Братіславі. Насправді віцеканцлером Істрополітанської академії в 1467-1486 рр. був Георг Шомберг (Шенберг),³⁵ а не Юрій Котермак.

Не пізніше червня 1487 року³⁶ Юрій вдруге прибув до Кракова. Він займався тут медичною практикою, отримав навіть почесний титул королівського лікаря.³⁷ Як вказував відомий біолог і дослідник історії природничих наук Юзеф Ростафінський, «цей магічний титул був мрією кожного, хто мав вищу медичну освіту», і надавався лише висококваліфікованим фахівцям.³⁸ Тут дрогобичанин викладав астрономію і медицину,³⁹ якраз у ті роки, коли ці предмети студіював у Кракові Миколай Коперник. Є підстави вважати, що майбутній славетний астроном був у числі слухачів Юрія Дрогобича. Відомо, що у своїх лекціях «доктор Юрій» пояснював між іншим і твори Галена.⁴⁰

Юрій Дрогобич проводив також так звані ресумпції – оплачувані студентами заняття, на яких з метою підготовки до екзаменів повторювався і глибше вивчався під керівництвом викладача поданий на лекціях матеріал. Ресумпції відбувалися не в університеті, а в студентських бурсах. Викладачі-гуманісти користувалися цією формою навчання, щоб, уникнувши контролю університетських властей, тлумачити античних авторів у гуманістичному дусі.⁴¹ Збереглися імена двох відвідувачів ресумпцій Юрія Дрогобича з астрології – Андрія з м.Сібіу (Трансільванія) і бакалавра мистецтв Павла з Фриштата (Всхови).⁴² Юрій Котермак і в Кракові писав наукові праці, з яких відомий

Рис. 4. Колегіум Маюс – будівля Краківського університету з XV ст.

трактат в шести розділах про оцінку наслідків затемнень, написаний 1490 року.⁴³

Саме на час другого перебування доктора Юрія Котермака у Кракові припадає найбільше посилення гуманістичних тенденцій серед частини університетських професорів та студентів.⁴⁴ Є всі підстави сказати, що Котермак, прибувши з загальноєвропейських центрів гуманістичної культури, відразу ж встановив тісний зв'язок із діячами, що поширювали гуманістичні ідеї, зокрема з Каллімахом (Філіпом Буонакорсі) та його друзями.

В ті роки, коли доктор Юрій викладав у Краківському університеті, студентами цього університету були, зокрема, майбутній сла-

ветний астроном Микола Копернік і поет-гуманіст з Німеччини Конрад Цельтіс. Вони вчилися у Юрієвого колеги Войтіха Брудзевського, можливо, слухали також лекції самого Юрія. Знайомство молодого Коперніка з Юрієм Дрогобичем тим більш ймовірно, якщо врахувати, що до прибуття у Краків Копернік вивчав астрономію під керівництвом Миколи Водки, разом з яким Юрій Дрогобич вчився в Болоньї.⁴⁵ Варто зазначити, що в 1488-1490 роках в Краківському університеті вивчав астрономію і медицину відомий німецький гуманіст Конрад Цельтіс. Сам Цельтіс писав, що його вчителем у Кракові був якийсь «Roxolanus».⁴⁶ Зрештою Цельтіс міг знати про Юрія Дрогобича ще до виїзду в

Рис. 5. Епітафія Каллімаху в соборі Святої Трійці у Кракові (автор Wim Stvoou, світлина Ludwig Schneider / Wikimedia).

Краків, зокрема від Гартмана Шеделя, з яким він зустрічався в Нюрнберзі.⁴⁷ Дуже можливо також, що саме під впливом українського вченого Конрад Цельтіс зацікавився кириличними першодруками. Не випадково через кілька років, переїхавши з Кракова до Відня, Цельтіс просив свого Краківського знайомого Йогана Зоммерфельда старшого надіслати йому краківські кириличні видання Швайпольта Фіоля.⁴⁸

Читаючи лекції в університеті, Юрій Дрогобич зібрав власну бібліотеку. Про неї є згадка, зокрема, в рішенні ректорського суду від 9 травня 1488 р., за яким бакалавр Вацлав Чепель повинен був повернути докторові Юрію Дрогобичу книги, які у нього позичив дядько Вацлава, Григорій Чепель.⁴⁹

Збереглися документи, в яких Юрія з Дрогобича названо крутвіцьким схоластиком⁵⁰ і парохом Зимної Води коло Львова.⁵¹ Це були чисто титулярні бенефіції, які надавались професорам Краківського університету як винагорода за їх працю.⁵² В 1488 р. збори докторів та магістрів одностайно ухвалили надати Юрієві Дрогобичу ділянку для спорудження собі будинку.⁵³

Постійно живучи у Кракові, доктор Юрій досить часто бував у Львові. Є посередні вказівки, що він в останній період свого життя підтримував зв'язки з рідним містом. Так, 30 травня 1491 р. виступав як свідок у Львівському консисторському суді разом із членами ради м. Дрогобича.⁵⁴

Як видно зі запису на одній з інкунабул краківської Ягеллонської бібліотеки, Юрій Котермак з Дрогобича помер 3 лютого* 1494 р., близько 23 години. Згідно зі заповітом вченого, його будинок став власністю університету і ще довго потім використовувався як гуртожиток викладачів-медиків.⁵⁵

ПЕРША ДРУКОВАНА КНИГА

Як ми вже відзначали, збереглась лише одна друкована праця Юрія Дрогобича – латиномовна «Прогностична оцінка поточного 1483 року». Вона вважається великою рідкістю і не була зареєстрована у виданих в ХІХ – на початку ХХ ст. бібліографіях інкунабул. Лише 1938 року лейпцігський «Зведений каталог інкунабул»⁵⁶ подав відомості про два примірники книги Юрія Дрогобича: один

* Від упорядника. В авторському тексті було «4 лютого», нами виправлено на «3 лютого». Запис про смерть Юрія Дрогобича процитований у книзі Біркенмайера (на с.113). Власне це запис, датований 4 лютого: «Georgius Droobycz hic mortuus feria iij circa 23 horat» («Юрій Дрогобич помер в понеділок 3 біля 23 години»). Можна переконатися, що понеділок на початку лютого 1494 року був саме 3 числа. 4 лютого – це дата, коли була зроблена нотатка про смерть.

зберігається в бібліотеці Чарторійських у Кракові, другий належить Штутгартській краєвій бібліотеці, але зберігається у бібліотеці Тюбінгенського університету.

В цій статті описується примірник бібліотеки ім. Чарторійських (в складі Національного музею у Кракові). Він має оправу XIX ст. з коричневої шкіри зі золотим тисненням. Разом з працею Юрія Дрогобича опрацьовано (мабуть, вже в XIX ст.) інкунабулу «*Prognosticon anni 1483 Juliani deblanchis, Romae, 1483 (Gesamtkatalog, Bd. 4, № 4415)*». На останній незадрукованій сторінці книжки Дрогобича є нерозбірливі замітки, зроблені, можливо, першим власником книги.

Книга Юрія Дрогобича складається з одного зошита обсягом 10 аркушів формату 18,25x13 см, утворених шляхом згинання вчетверо паперових аркушів формату малого фоліо (*forma mediana, forma communis*), задрукованих сторінок 19, зворот останнього аркуша чистий.

Зверху другого аркуша вказано набраний тим же шрифтом, що й решта тексту, заголовок: «*Iudicium prenosticon Anni M. CCCC. LXXXIII currentis Magistri Georgii Drohobicz de Russia almi studii Bononiensis artium et medicine doctoris. Feliciter incip*». В наборі заголовка, очевидно, допущено помилку. На звороті першої сторінки книга названа правильніше: «*Iuducium pronosticon*»).

Наприкінці останньої сторінки є колофон такого змісту (в перекладі): «Надруковано в Римі 1483 року, в п'ятницю, 7 лютого, за папи Сікста четвертого, на дванадцятому році його (понтифікату)».

Пагінації, сигнатур та кустодів немає. Перша сторінка, яка містить віршовану передмову, складена латинським шрифтом (антиквою), причому висота 20 рядків становить 86 мм, що відповідає 2 типу згідно з каталогом шрифтів К. Геблера; Решта тексту складена готичним шрифтом (20 рядків – 72 мм, тобто тип 1 за Геблером).⁵⁷

Такий шрифт Еухаріус Зільбер вживав у ранніх виданнях своєї друкарні, називаючи його «венетіанськими літерами».

Справді, він дуже нагадує шрифт венеціанських видань Адама з Ротвейля.⁵⁸

Той факт, що віршована передмова надрукована антиквою, а решта книги – готикою, відбиває встановлену саме в цей час традицію друкувати книги гуманістичного змісту латинським шрифтом, а природничі – готичним.⁵⁹

Як уже відзначалось, книга була видана відомим друкарем, видавцем і книгарем Еухаріусом Зільбером (Франком). Оскільки Швайполт Фіоль також називав себе «Франком», деякі дослідники безпідставно ідентифікували його з більш відомим Зільбером.⁶⁰

Про тираж видання нема прямих вказівок. Як вказують автори спеціальних досліджень з інкунабуліетики, видання тиражем, меншим ста примірників, невідомі, з другого ж боку, тираж понад тисячу примірників зустрічався дуже рідко.⁶¹

Відомо, також, що римські друкарні в той час друкували не менше 300 примірників і що друкарня Зільбера відзначалась порівняно високими тиражами.⁶² Тому є підстави припускати, що тираж першодрукованої книжки Юрія Дрогобича становив кілька сот примірників.

Віршований вступ до книжки починається зверненням до римського папи Сікста IV. Цей факт, а також згадка в тексті про дату народження папи, дозволяє припустити, що Юрій Дрогобич складав на замовлення Сікста IV його гороскоп, а, можливо, й весь прогностик. Це й не дивно: в той час діячі культури, навіть такі, як Рафаель чи Леонардо да Вінчі, виконували замовлення світських і духовних феодалів, в тому числі й пап. До того ж відомо, що Сікст IV був у значно більшій мірі феодалним князем, ніж священнослужителем.⁶³

За формою і змістом друкована праця Юрія Дрогобича належить до числа дуже

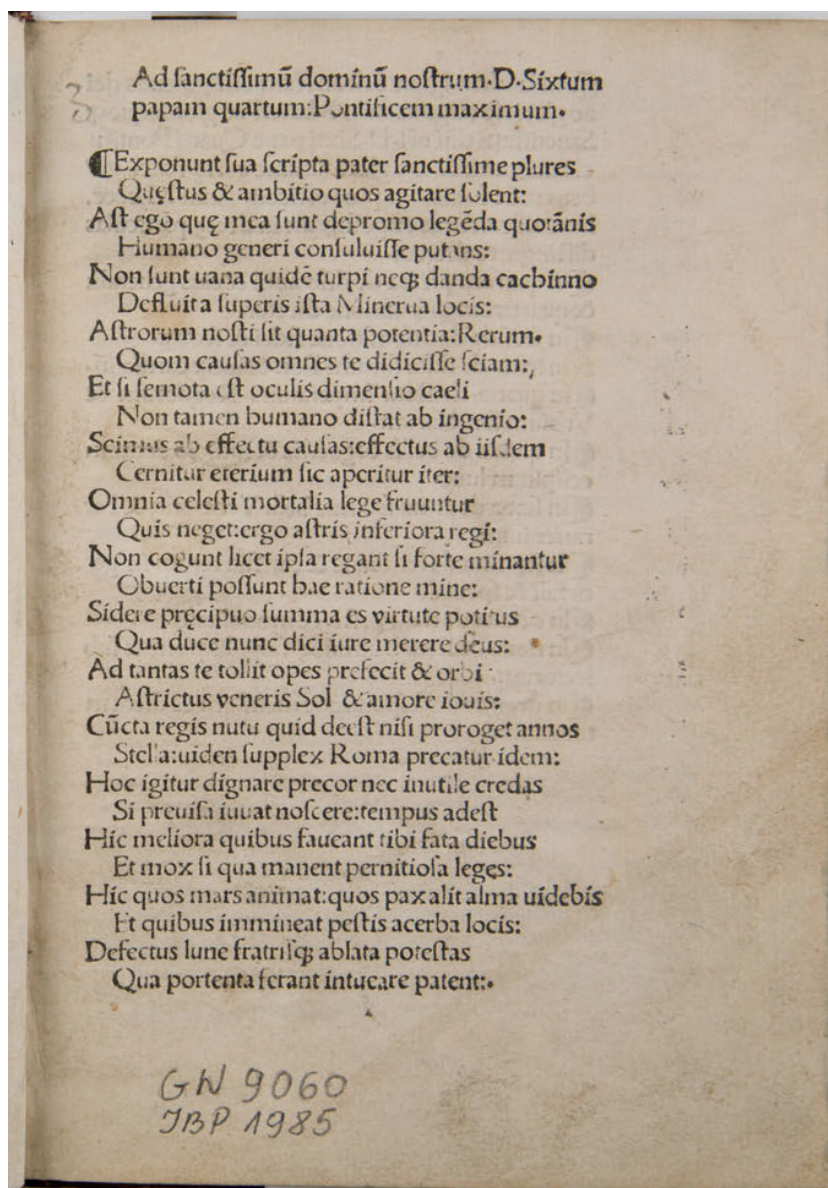

Рис. 6. Перша сторінка книги Юрія Дрогобича, краківський примірник (збірка О.Петрука).

поширених в той час астрологічних календарів-«прогностиків», в яких на основі відомостей про розташування небесних світил «передбачались» земні події. Слід мати на увазі, що не лише в розглядуваний період, але й у XVI-XVII ст. найвизначніші вчені (Джордано Бруно, Тихо Браге, Френсіс Бекон, Йоганн Кеплер, Томазо Кампанелла та ін.) вважали астрологію справжньою наукою. Однак ми

оцінюємо тепер діяльність цих мислителів не на підставі наявних у їх працях елементів астрологічної містики, а виходячи з того нового, що внесли вони в науку. Так само і прогностик Юрія Дрогобича цікавий для нас не традиційними астрологічними побудовами, а тими своїми частинами, що містять відомості, які є науковими також і в теперішньому розумінні цього слова. Попри всю свою не-

науковість, астрологія користувалась даними різних реальних наук, зокрема астрономії, географії. Так, щоб «оцінити наслідки» затемнення, треба було знати його дату. Ось чому Юрій Дрогобич визначає з точністю до хвилин час двох місячних затемнень (22 квітня і 16 жовтня⁶⁴ 1483 р.), а також фаз Місяця і кон'юнкції деяких планет. В початковому розділі він говорить про світило, яке має бути «володарем року» залежно від взаємного розташування Сонця й планет в країнах і містах, що їх географічна довгота, за його словами, була більше 46° від Геркулесового Гадесу (Гібралтару): «в Константинополі, Каффі,⁶⁵ Вільні й Москві,⁶⁶ містах славного князівства литовського і у всій Малій Азії». Далі названий «володар року» для місцевостей між 38° і 46° східної довготи, в тому числі «в Кракові, Познані – містах славного польського королівства, Львові й Дрогобичі – містах Русі, Буді і Кошицях – Угорщини, Вроцлаві й Ниссі – Сілезії, Неаполі й Таренті – Апулії та по всій Сіцилії і Калабрії». Аналогічні відомості наводяться і для багатьох інших міст Італії, найбільших міст Німеччини, а також Парижа. Про географічну обізнаність автора свідчить і той розділ, в якому перераховуються місцевості, яким загрожує війна, в тому числі «місцевості біля берегів моря і напроти Малої Азії, як Русь, Поділля, Волощина і місцевості татар».

Цікаво, що про Сілезію Юрій Дрогобич пише в розділі «Про становище Польщі» (с. 7), відзначаючи тим самим право Польщі на цю, в той час уже відірвану від неї, стародавню слов'янську землю. З другого боку, він підкреслює, що Львів і Дрогобич належать не до Польщі, а до Русі. Під Руссю, як видно із контексту згадок про неї, він розумів «Руське королівство».⁶⁷

Ряд географічних відомостей міститься в розділах про стан справ у володіннях імператора Фрідріха III, неаполітанського короля Ферранта, відомого кондотьєра Роберто

Сансеверіно та в ряді італійських міст і країн Європи. Поряд з астрологічними вигадками є багато припущень, що ґрунтуються на реалістичній оцінці обставин того часу. Наприклад, сказано, що населенню християнських країн «загрожують великі небезпеки з боку противників, ворожнечі, полону і в'язниць, а також у зв'язку з епідеміями і смертністю і по причині пригноблення князями і панами».

Деякі з висновків автора зроблено на підставі спостережень за політичним життям того часу. Так, знаючи політичне становище Італії, розділеної на ворогуючі між собою маленькі держави, можна було припустити, що в усій цій країні «і, без сумніву, у деяких її містах будуть ворохобні, війни, суперечки, зради та різні змови». Знаючи авантюристичну політику папської курії, неважко було пророкувати Римові «виникнення нових незгод, внутрішньої боротьби, суперечок або ж повторення старих». Говорячи про загрозу епідемій, автор-медик підкреслив, що небезпеку можна зменшити, якщо дотримуватись певних запобіжних заходів. Дається також прогноз погоди для «сьогомого клімату», тобто, смуги, де розташовані Базель, Нюрнберг, Майнц, Кельн, Париж. Вказано, що погода в інших районах відрізняється від описаної залежно від того, наскільки далеко на південь вони розташовані. Хоч погляди про вплив кон'юнкцій планет на погоду невірні, але цілком справедлива думка автора, що погоду можна передбачити на основі спостереження небесних явищ. Тому не випадково «прогностик» і Ю. Дрогобича згадано в роботі з історії метеорології.⁶⁸

З метеорологічною частиною «прогностика» пов'язаний розділ про врожайність, яка ставиться в залежності від появи метеоритів, про землетруси і т. п. цілком довільні події, хоч і даються посилення на Арістотеля та інші наукові авторитети.

Крім праць Арістотеля, в книзі Юрія Дрогобича згадуються твори Клавдія Пто-

ломея «*Quadrupartitum*» та «*Sentiloauium*», але найчастіше зустрічаються покликання на праці арабського астронома Аль-Бумазара (Абу-Машар Джафар бін Мухаммед Омар Ель Бальхі) «*De revolutionibus annorum iriundi*» і «*Liber florum*». ⁶⁹ Ці праці мали великий вплив на розвиток астрономії у XV, XVI і частково навіть у XVII ст. Вони служили одним з джерел для трактатів західноєвропейських вчених – астрономів. Є також згадки про праці італійця Гвидона Боната та про твори, що приписувались австрійському герцогу Леопольду VI Бабенбергу. ⁷⁰

Таким чином, книга Юрія Дрогобича свідчить, що її автор був обізнаний з творами, що вважались в науці того часу класичними. Той факт, що в ній, як і у всіх працях середньовічних учених, висловлено чимало помилкових поглядів, зумовлений станом науки на той час. Тим більше важливо відзначити впевненість Юрія Дрогобича в можливості пізнання явищ навколишнього світу. У віршованому вступі до своєї праці він писав:

*Хоч і далекі від очей простори неба,
Та не такі віддалені від розуму
людського.*

І у власній науковій діяльності доктор Юрій Котермак з Дрогобича прагнув знайти раціональне пояснення окремих подій, виходячи, звичайно, з існуючого на той час рівня науково-природничих знань. Вступний вірш-присвята написаний елегійним дистихом (поєднання гекзаметра з пентаметром). Автор пише, що його турбує доля людського роду, оспівує розум, який людину «звеличує над світом», дає їй «могутню владу». ⁷¹ Вірш свідчить про літературний хист дрогобичанина і посідає певне місце в історії нашої латиномовної літератури.

З викладеного видно, що зміст і друкарське виконання першої книги українського автора викликає значний інтерес. Вона – типовий витвір своєї епохи, коли передовий гуманістичний світогляд робив тільки перші

кроки. Книга для нас цінна також і тим, що містить в собі одну з перших згадок в друкованій літературі про ряд міст і районів України і Росії, в тому числі про Москву, Львів, Дрогобич. Друкована книжка Юрія Котермака-Дрогобича і весь його життєвий шлях є прикладом міжнародних культурних зв'язків, які сприяли поширенню на Схід не тільки надбань західноєвропейської середньовічної освіченості, але й перших паростків ренесансного гуманізму. А це, в свою чергу, стало однією з передумов виникнення і розповсюдження друкарства в країнах Східної Європи.

РУКОПИСНІ ТВОРИ

Юрій Дрогобич написав «*Iudicium anni 1478 currentis ex planetarum figuris siderumque influxibus*», астрологічний прогноз на період від березня до грудня 1478 року. Цей текст дійшов до нас лише у складі збірки творів, які відписав власноруч Гартман Шедель (1440-1514), відомий німецький вчений, автор «Світової хроніки». ⁷² В цьому трактаті Юрій Дрогобич звертається до робіт арабського астронома Алхабітіус Абдулазі, який жив в 950-ті роки та написав книгу «*Liber isagogicus*». Ця книга була перекладена Іваном зі Севільї (Johannes Hispalensis) та вперше надрукована 1473 року в Мантуї. Переклад був виправлений Маттео Морето, лектором університету в Болоньї. ⁷³ Власне це видання напевно використовував Юрій Дрогобич. Він особливо відзначав роботи Аль-Бумазара, астронома, який народився в Балху та жив переважно в Багдаді, де й помер в 885-885 роках. Дрогобич згадував дві його книги.

Невдовзі Юрій Дрогобич написав інший трактат, «Судження про сонячне затемнення 29 липня 1478 року». ⁷⁴ В цій роботі він виступає проти тих астрологів, які стверджують, що події визначені невідворотно впли-

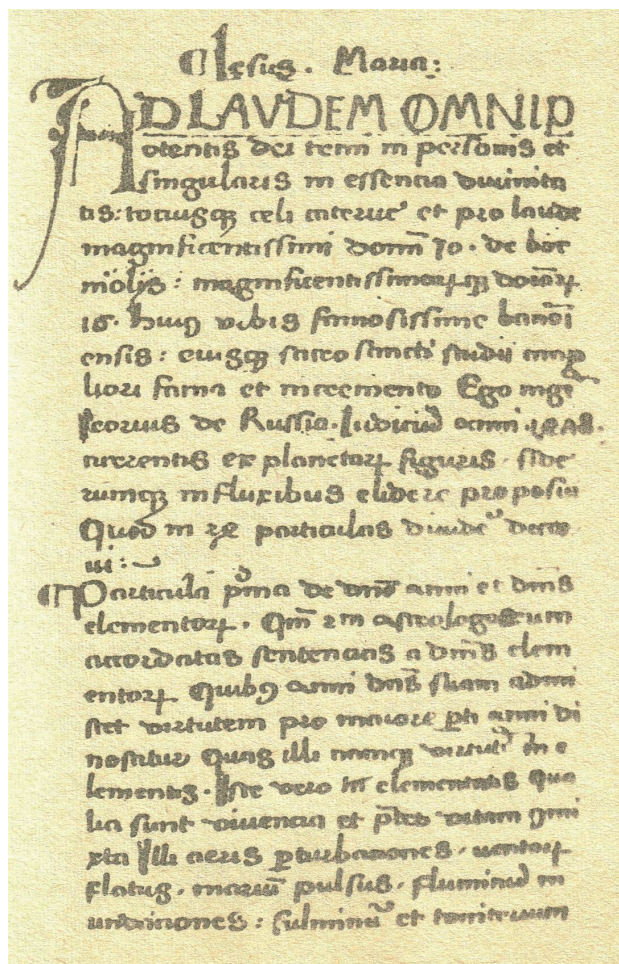

Рис. 7. Перший аркуш рукопису прогностика на 1478 рік (світлина зі збірки Я.Матвійшина).

вом зір на Землю. Він також присвячує увагу географії. Іспанія, Британія, Франція, Литва, Греція, Пруссія, Ефіопія, Аравія та Єгипет згадані в цьому трактаті. Згадує він також Русь, Білу Русь (Russia Alba), Верхню Русь (Russia Alta), яку Дрогобич називає «найбільш плодovитою землею під Сонцем». ⁷⁵ Він також згадує «землі Тартар та Готів», а саме Кримське ханство та колишню державу Теодоро в Криму, яка існувала до 1475 року. В цьому трактаті про затемнення Юрій Дрогобич виявляє свої знання класичної літератури та творів Італійських поетів. Він згадує

Птолемея та цитує Сенеку латинською та Петрарку італійською мовами.

28 червня 1479 року Юрій надіслав іншу свою роботу до герцога Мілану Жан Галеаццо Сфорца та гецигині Боні. Це збірка його висновків про значення місячного затемнення 4 липня 1479 року, що базуються на спостереженнях, які він вперше навів в трактаті про сонячне затемнення 1478 року. Найбільш цікавою є інформація про розташування Місяця протягом затемнення. Рукопис також ілюструє географічні знання автора. Тут згадуються різні території: Армения, Іспанія, Англія, Богемія, Моравія, Далматія, Хорватія та інші слов'янські землі. ⁷⁶

1490 року Юрій Дрогобич написав трактат «De significatione eclipsium» (Оцінка наслідків затемнень). На відміну від інших його творів, де він застосовує закони астрології для передбачення певних подій, в цьому рукописі він виклав загальну теорію визначення ефектів затемнень.

Хоча й народився в Україні, Юрій Дрогобич працював майже все своє життя поза її межами. Проте його твори були відомі на батьківщині. В т.зв. Холмському рукописі міститься астрологічний текст, зміст якого буквально співпадає з параграфами трактату Дрогобича з 1490 року. Цей текст є українським перекладом латинського тексту Юрія Дрогобича, або ж, менш імовірно, вони обидва використовували те саме джерело. ⁷⁷

СУЧАСНІ КВАЗІМІФИ ⁷⁸

Творча спадщина Юрія Дрогобича цікавила багатьох вчених і журналістів. Докладний опис його друкованої праці вперше здійснив історик і бібліограф Іван Кривецький (1883-1840). ⁷⁹ Авторів цих рядків вдалося роздобути для вивчення мікрофільми рукописних праць Юрія Дрогобича завдяки сприянню Ф.Максименка та І.Костецького. У 1968 р., долаючи численні труднощі й пере-

шкоди, Львівська обласна організація Українського товариства охорони пам'яток історії культури спромоглася видати невеликим тиражем репродукцію друкованої праці Юрія Дрогобича.⁸⁰ Друге видання цієї репродукції вийшло 1983 року як додаток до бібліографічного покажчика «Юрій Дрогобич», опублікованого у Львові Інститутом суспільних наук та Львівською науковою бібліотекою ім. В. Стефаника.⁸¹ В ньому подано найповніший дотепер анований перелік першоджерел про науковця-дрогобичанина.

Після опублікування статей про Юрія Дрогобича, побудованих на вивченні джерел,⁸² з'явилось, особливо в місцевій пресі, чимало публіцистичних нарисів, в яких Юрієві Дрогобичеві довільно приписувалися різні наукові відкриття, а про значення його діяльності та її ренесансний характер говорилося не на підставі фактів, а шляхом нагромадження емоційно забарвлених епітетів.

Очевидно, саме з публікацій такого типу перебільшена оцінка наукового значення творів Юрія Дрогобича перейшла до присвячених йому літературних творів сучасних українських авторів. Попри типову для них екзальтованість, деякі з таких творів по-своєму зворушливі, засвідчуючи, яку роль дещо прямолінійна ідеалізація культурної спадщини відігравала у відстоюванні української національної ідентичності в підрадянських умовах.⁸³

Репродукції астрологічних трактатів Дрогобича та невірно прочитаних латинських текстів, супроводжених українськими та російськими перекладами, що містять величезну кількість помилок, були опубліковані 2001 року в Дрогобичі та 2002 року в Харкові.⁸⁴ Упорядник, В.Вандишев, зазначив у своїх коментарях, що Юрій Дрогобич був видатним мислителем, бо, за використання лише астрологічних методів, він відкрив закони, якими Бог керує світом. Ця публікація, як і книга Х.Лонго, були проігноровані

академічною спільнотою, проте, на жаль, внесли свій внесок в міфологізацію постаті Дрогобича.

Своєрідний культ Юрія Дрогобича (апогеєм його стало відкриття пам'ятника в Дрогобичі за участю Президента держави) знайшов відгомін і в самій Болоньї. Тут з нагоди 900-річчя університету видано (з передмовою ректора) брошуру, авторка якої пані Лонго, крім наведених без посилання численних запозичень (тексту й ілюстрацій) з наукових статей Я. Ісаєвича, без застережень запозичує і сюжети цього автора з його історичної повісті «Юрій Дрогобич». Однак ця повість, опублікована 1972 року видавництвом «Молодь» у серії белетризованих біографій «Життя славетних», згідно з побажанням видавничого редактора мала бути літературним твором на історичну тему. Тому, поряд з історичними особами, серед її героїв є вигадані, в т.ч. підмайстри набірники книг Фіоля і монах Євтимій – вчитель, якого п.Лонго сприйняла як реальну особу. У дусі давніх імперських традицій болонська авторка вважає Юрія Дрогобича представником російської науки.⁸⁵ З іншого боку, Я. Дашкевич кілька разів писав про те, що його обурює, «коли за допомогою штудерних фальсифікацій оголошують представниками української культури Юрія Дрогобича, Павла Русина з Кросна, Станіслава Оріховського».⁸⁶ Мовляв, Юрій Дрогобич як католик ніяк не міг тоді і не може тепер вважатись українцем, якщо ж він українського походження, то – ренегат.⁸⁷

Але якщо підходити з таким критерієм, то з білоруської культури довелось б викреслити чи не найвидатнішого її представника – безсумнівного католика Францішка Скорину. Поняття «русин», «Ruthenus», що їх застосовували до українців, не були однозначними. Коли йдеться про Юрія (Георгія) Дрогобича, то ні ім'я, ні прізвище не дають підстав для надійного припущення про його етнічне походження.⁸⁸ Але він називав себе,

Рис. 8. Обкладинка книги Н.Бічуї «Дрогобицький звіздар» (1972 р.).

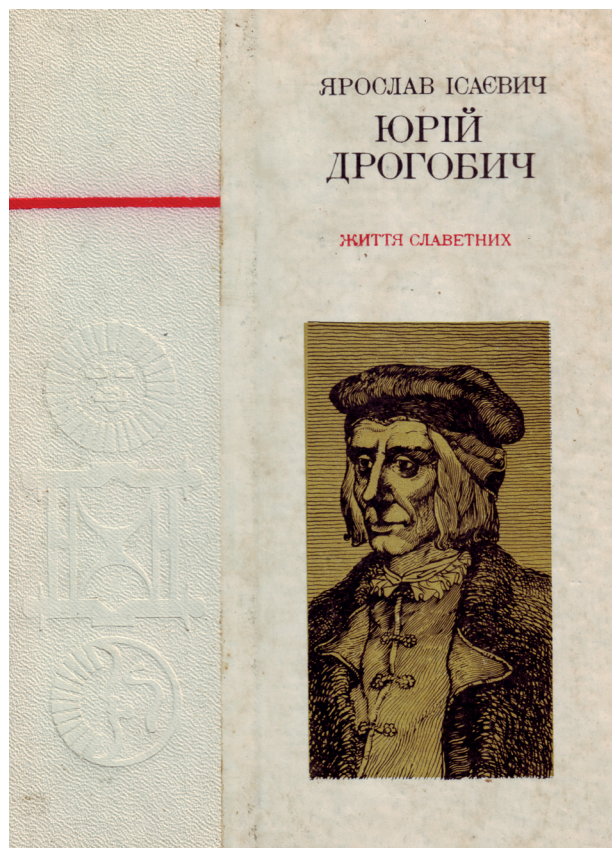

Рис. 9. Обкладинка книги Я.Ісаєвича «Юрій Дрогобич» (1972 р.).

як правило, Георгієм з Русі, в його друкованому творі йдеться, з одного боку, про Краків і Познань як міста королівства Польщі, а з другого – про Львів і Дрогобич – міста Русі. Отже, незалежно від етнічного походження, за кордоном він прагнув представляти саме Русь, під якою розумів насамперед Галичину. Те, що вихідці з українських земель включалися в європейське культурне життя, свідчить про поступове входження цих теренів до загальноєвропейських культурних процесів. Звичайно, специфічно українська писемність залишалася, в основі своїй, у межах традиційного візантійсько-православного культурного ареалу. Проте елементи західної, «латинської» освіченості, як показали наступні десятиріччя, модифікували традиційну культуру, сприяли формуванню

своєрідності культурного життя всієї України та її мешканців – не тільки тих, кого, користуючись сучасною термінологією, можна назвати «політичними українцями», але й українців етнічних.

Із тих, хто їхав на навчання за кордон, одні поверталися додому, інші, як Юрій Дрогобич, лише час від часу відвідували рідні краї. Зрозуміло, що людей, здатних писати праці латинською мовою на рівні тодішньої науки, було в Україні зовсім небагато. Юрій Дрогобич є першим відомим українським автором друкованої книги. Напевне, були й такі, про яких ми не знаємо, бо їхні праці й документи про них не збереглися або не віднайдені.

У перші десятиріччя після винаходу Гутенберга кількість друкованих книжок зростала повільно, але все ж зростала. Новий спосіб поширення інформації поступово ставав істотним чинником культурного життя. Тому таким цікавим для сучасних читачів є той факт, що серед інкунабул – книжок надрукованих до 1501 року – є і публікація автора з України, яка почасти своїм змістом пов'язана з рідним краєм.

Від упорядника.

Незважаючи на неодноразові публікації Я.Ісаєвича про Юрія Дрогобича, узагальнюючої статті, де наведено усі факти, які були відомі вченому, немає. Ми спробували укласти таку статтю. Отож, цей текст є компіляцією з наукових статей Я.Ісаєвича про Юрія Дрогобича, які містять покликання на першоджерела. За основу взято статтю [1]. Вона доповнена багатьма окремими реченнями і покликаннями на джерела, які подають інформацію, нову або відсутню у вказаній роботі; доповнення взято зі статей [2, 3]. Текст розділу «Рукописні твори» взято з [4]. Текст розділу «Ю.Дрогобич: сучасні квазіміфи» взято з [5]; цей текст доповнено одним абзацем про книги В.Вандишева з [6]. Окремі покликання уточнено за першоджерелами. Ілюстрації, окрім 4 і 5 (ці взято з інтернету) та 7 (з архіву Я.Матвійшина) – з нашої збірки.

1. Ісаєвич Я. Юрій Котермак з Дрогобича і його книга // Бібліотекознавство і бібліографія. – Харків, 1969. – 7. – с. 108-117.
2. Ісаєвич Я. Перша друкована книжка українського автора // Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів, 2002. – С. 78-87.
3. Ісаєвич Я. Юрій з Дрогобича // Український історичний журнал. – 1960. – № 4. – с. 80-86.
4. Isajevych Ja. George Drohobych's Astronomical Treatises and their Arabic Sources / Jaroslav Isajevych // The Introduction of Arabic Philosophy into Europe / ed. by Charles E. Butterworth, Blake Andrée Kessel. – Leiden; New York; Köln : E. J. Brill, 1994. – P. 58-64.
5. Ісаєвич Я. Перша друкована книжка українського автора // Історія української культури: у 5 т. Т. 2. Українська культура XIII–першої половини XVII століть. – К.: Наук. думка, 2001. – Розд. 3.5. – С. 394-400.

6. Isaevicz Ja. «Georgius Drohobycz de Russia (Jurij Drohobycz z Rusi): Authentis Sources, 20-th Century Positivistic Scholarship and Contemporary Quasi-Myths» // «Nel mondo degli Slavi. Incontri e dialoghita culture. Studi in onore di Giovanna Brogi Bercoff», a cura di Maria Di Salvo, Giovanna Moracci, Giovanna Siedina. – Firenze: Firenze University Press, 2008. – Vol. 1. – S. 289-295.

¹L. Birkenmajer, Mikolaj Wodka z Kwidzyna zwany Abstemijs. Lekarz i astronom polski XV-go stulecia. – Torun, 1926. – 163 s.

²Н. Любович, Итальянские архивы и библиотеки // Варшавские университетские известия. – 1888. – № 8. – с. 7.

³Bücherkatalog XVI. enthaltendes seltene und wertvolle. – Bücher I. – München, 1898.

⁴Н. Лихачев. Библиографические заметки // Сборник археологического института. – Кн. 6. – Спб, 1898. – с. 6-7.

⁵І. Кривецький, Прогностик Юрія. Дрогобича // Нова Зоря. – 1932, № 32 (1 травня). – с.13. Див. також рукопис статті Кривецького «Книжка Юрія Дрогобича з XV ст.» (Центральний державний історичний архів УРСР у Львові, ф. Наукового товариства ім. Шевченка, спр. 1507).

⁶А. Подражанский, Русский доктор медицины XV века, профессор Юрий Дрогобычский // Врачебное дело. – 1951. – №1. – с.937-938; Н.Оборин, Первопечатная книга первого русского доктора медицины // Советское здравоохранение. – 1959. – №8. – с.35-39.

⁷J. Majer, Kilka wiadomości z dziejów Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Krakowskim // Rocznik Wydziału Lekarskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim. – T. 2. – 1839. – s. 45 (por. tamże, t. 3, 1940, s. 437); S. Kosmiński, Słownik lekarzów polskich. – t. 1. – Warszawa 1883. – s. 97; J. Lachs, Kronika lekarzy krakowskich do końca XVI w. // Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce. – T.XII. – Kraków, 1910. – s. 109, A. Bednarski, Materiały do dziejów medycyny polskiej. – 1939 (Prace Komisji historii medycyny i nauk przyrodniczych, t. 1). – s. 11, 12.

⁸Звичай називати себе за місцем походження був загальноприйнятим між середньовічними вченими. А втім, якщо судити по записях в перемишльських гродських актах другої половини XV ст., і в самому місті Дрогобичі зустрічались люди з прізвищем або прізвищем «Дрогобич» (Akta grodzkie i ziemskie. – t. 17. – Lwow, 1901. – s. 88, N 910).

⁹Таке припущення висловлює М.Оборін, зважаючи на час запису Ю.Дрогобича до університету і враховуючи середній вік вступників.

¹⁰Від упорядника. Подаємо редакційний коментар до статті [Isajewicz J. Jerzy z Drohobycza we Włoszech i w Krakowie // *Małopolskie studia historyczne*. 1963. – Kraków, 1964. – R. 6. – Z. 3/4. – S. 59-64]. «Jako datę wpisu Jerzego z Drohobycza do metryki uniwersyteckiej w Krakowie J. Isajewicz przyjmuje rok 1468, ale należy tę datę raczej przesunąć na początek 1469 r., bowiem w jak poświadcza *Album Studiosorum* (I, 194) – immatrykulacji dokonał Jerzy z końcem półrocza zimowego 1468 r., jako jeden z ostatnich, a więc prawdopodobnie już przy końcu semestru. Podobnie datę promocji Jerzego na mistrza sztuk wyzwolonych należy przesunąć na początek 1473 r., bo jak podaje *Liber Promotionum* (s. 74) – dokonano jej “anno downini MCCCCLXXIII... post festa Nativitatis Domini”.»

¹¹R.Rszcmarczyk, *Księgi przyjęć do prawa miejskiego Krakowie*. – Kraków, 1913. – s.116, 299, 301, 370

¹²*Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*. – Vol.I-IV. – Cracoviae, 1887-1950. Від упорядника: Л.Тимошенко наводить також інше джерело для цієї інформації: *Fastnacht A. Pochodzenie społeczne studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego z diecezji przemyskiej w latach 1400-1642 // Rocznik Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*. – 1957. – № 5. – s. 205.

¹³*Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis*. – Vol. I. – Cracoviae, 1887. – p. 103

¹⁴Від упорядника. Я.Ісаєвич зазначав у статті з 2008 року: Ю.Дрогобич «міг чути про Університет Болоньї ще перебуваючи у Дрогобичі: керівником місцевої солеварні був флорентієць Айнольфо Тедадьді... Той був родичем відомого вченого та гуманіста Каллімаха (Філіппо Буонаккорсі), який приїжджав до Польщі та України на запрошення Тедадьді. Каллімах відвідував Дрогобиччину кілька разів.» [I. Isaievych, *Georgius Drohobycz de Russia (Jurij Drohobyc z Rusi: Authentic Sources, 20th Century Positivistic Scholarship and Contemporary Quasi-Myths // Nel mondo degli Slavi. Incontri e dialoghi tra culture: Studi in onore di Giovanna Brogi Bercoff / A cura di M. Di Salvo, G. Moracci, G. Siedina*. – Firenze University Press, 2008. – Vol. I. – p.289-295)]

¹⁵Ольховий Я. Навколо славного імені // *Радянське слово*. – 1988. – 13 травня.

¹⁶Karbowiak A. *Studia statystyczne z dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego // Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*. – T. 12. – Kraków, 1910. – s. 79.

¹⁷*I Rotuli dei lettori legisti e artisti dello Studio bolognese dal 1384 al 1799 / Ed. U.Dallari*. – Vol.I. – Bologna:

Regia tip. dei Fratelli Merlani, 1888. – p. XVIII.

¹⁸Шалата М. Юрій Дрогобич та його доба. *Історико-літературна студія*. – Львів, 2000 (вид.2) . – с. 17.

¹⁹Ягеллонська бібліотека у Кракові. – *Рукоп.* 6394/9.

²⁰*I rotuli dei lettori...* – p. XVIII.

²¹Barycz H. *Bologna nella civiltà polacca // Italia, Venezia e Polonia tra Medio Evo et Eta Moderna*. – Firenze 1980. – p. 22-23.

²²Sorbelli A. *Storia della università di Bologna in medio evo (secc. XI-XV)*. – Bologna, 1944. – p. 126.

²³Sorbelli, *Storia...* – p. 159.

²⁴Sorbelli, *Storia...* – p.251-252

²⁵*I rotuli dei lettori...* – p.XVIII

²⁶Баварська державна бібліотека в Мюнхені. – *Рукоп.* Clm 647; Репродукція: Матвіїшин Я. Юрій з Дрогобича: *Життєвий шлях і репродукція рукопису*. – Київ, 1969.

²⁷*Catalogue codicum manuseriptorum bibliothecae regiae Monacensis*. – T. 3. – Pars I. – Monachii, 1892. – p. 108; E. Zinner, *Verzeichnis der astrenomischen M Handschriften des deutschen Kulturgebietes*. – München, 1925. – s. 283, N 9118.

²⁸R. Stauber, *Die Schedelsche Bibliothek. Ein Beitrag zur Geschichte der Ausbreitung der italienischen Renaissance, deutschen Humanismus und der medizinischen Literatur*. – Freiburg, 1903; W. Wattenbach, *Hartmann Schedel als Humanist. Forschungen zur deutschen Geschichte, XI*. – 1871. – s. 351-372.

²⁹Бібліотека Арсеналу (відділ Національної бібліотеки в Парижі). – *Рукоп.* MS-828, N1.

³⁰Державний архів у Мілані, архів Віконті-Сфорца. – *Cartella 1569*.

³¹Докладний опис книги подано у зведеному каталозі інкунабул (*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. – Bd. VII. – Lpz., 1938. – № 9060).

³²*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. – Bd. VII. – Lpz., 1938. – SP. 692.

³³L. Thorndike. *A history of magical and experimental science*, vol. 4, N. J., 1923, S. 453; *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. – Bd.VII – SP.692

³⁴Sorbelli, *Storia...* – p.253

³⁵V. Jankovič, *Vznik a účinkovanie prvej bratislavskej univerzity – Academia Istropolitana // Historicky časopis*. – 1964. – N 4. В книзі Іштвана Катрин замість Георга Шомберга помилково надруковано «Георг Ломборг». Й. Біркенмаєр та І. Кревецький хибно припустили, що «Lomberg» слід читати «de Lemberg» (зі Львова). Див. S. Katona. *Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae*. – t. 15 (ordine 8) . – Colotzae, 1792. – s. 69.

³⁶Архів митрополичої курії у Кракові, *Acta episcopa-*

lia. – Т. 3. – с. 378.

³⁷Там само, *Acta officialia*. – т. 15. – стор. 83 (запис від 31 серпня (чи 31 липня) 1492 р. про судову справу Юрія Дрогобича з Яном, кушнірем з Казимежа); J. Lachs, *Kronika lekarzy krakowskich*... – s. 109.

³⁸Rostafiński J. *Medycyna na uniwersytecie Jagiellońskim w XV w.* – Kraków, 1900. – s. 71.

³⁹*Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589* / Ed. H. Barycz. – Cracoviae, 1933. – p. 56; Wisłocki W. *Liber diligentiarum facultatis artisticae Universitatis Cracoviensis*. – Cracoviae, 1886. – p. 4.

⁴⁰I. Rostafiński, *Medycyna na uniwersytecie*... – s. 50

⁴¹K. Morawski, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego*. – Т. II. – Krakow, 1900. – s. 192, 260

⁴²*Acta rectoralia almae Universitatis Studii Cracoviensis inde ab anno MCCCCLXIX* / Ed. W. Wisłocki. – Cracoviae, 1893. – p. 263, 1209.

⁴³Копія цього трактату зберігається в паризькій Національній бібліотеці в складі рукописного збірника, який містить також «Суму астрології» Йогана Шеллінга з Глогона (Глогера). Див. L. Thorndike, *Назва праця*, с. 453.

⁴⁴J. Garbasik. *Ogłoszenie nauki i kultury renesansowej. In Dzieje uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364-1764*. – Т. 1.

⁴⁵L. Birkenmajer, *Назва праця*, с. 110–265.

⁴⁶Ю. Каган, *Поет-гуманіст Конрад Целтис // Ученые записки Московского педагогического института иностранных языков*. – 1958. – т. 21. – с. 28.

⁴⁷А. Немілов. *Первые гуманистические кружки в Кракове и их роль в развитии раннего немецкого гуманизма // Ученые записки Ленинградского ун-та*. – 1958. – № 251. – с. 113.

⁴⁸K. Heintsch. *Ze studiów nad Swajpoltem Fiolem*. – Cz. I. – Wrocław, 1957. – s. 29-31.

⁴⁹*Acta rectoralia*... – p. 248, N 1146, 1147, 1152.

⁵⁰Архів Митрополичої курії у Кракові, *Acta episcopalia*. – Т. 3 (акти судового спору між Юрієм Дрогобичем і каноніком Яном Лянкою у 1487 р.). Від упорядника Л. Тимошенко уточнює, що Ю. Дрогобич «отримав схоластерію в Крушівці та пребенду в Зимній Воді біля Львова.» (Тимошенко Л. *Видатні дрогобичани Юрій Котермак (Дрогобич) і Мартин Лятерна // Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XX ст.)*. – Дрогобич, 2009. – с. 47–53.)

⁵¹*Acta officii consistorialis Leopoliensis antiquissima* / Ed. Rolny W. – Т. 2. – Leopoli, 1930. – p. 17, 83, 118, 124, 128.

⁵²Morawski, *Historia*... – s. 204.

⁵³*Conclusiones Universitatis Cracoviensis* / Ed. H. Barycz. – Cracoviae, 1933. – p. 56.

⁵⁴*Acta officii consistorialis Leopoliensis*... – p. 83, № 351

⁵⁵Morawski, *Historia*... – s. 101

⁵⁶*Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. – Sp. 691, N 9060.

⁵⁷K. Haebler, *Typenrepertorium der Wiegendrucke*. – Abt. II. – Lpz. N. Y, 1908. – S. 97.

⁵⁸K. Haebler, *Die deutsche Buchdrucker des XV Jahrhunderts im Auslande*. – München, 1924. – S. 93. *Репродукція тексту, набраного таким шрифтом, подана в додатку до вказаної книги (табл. XI в.)*.

⁵⁹Е. Кацпржак, *История письменности и книги*. – М., 1953. – с. 63.

⁶⁰Heintsch, *Ze studiów*... – с. 21.

⁶¹K. Haebler, *Handbuch der Inkunabelkunde*. – Lpz., 1925.

⁶²K. Haebler, *Die deutsche Buchdrucker*... – s. 96.

⁶³J. Lucas-Dubretton, *La Renaissance italienne*. – Paris, 1953. – p. 98.

⁶⁴Від упорядника. *Виправлено з 25 (як в статті Я. Ісаєвича) на 16 жовтня (як в книзі Ю. Дрогобича)*.

⁶⁵Каффа – Феодосія.

⁶⁶Тепер важко сказати, чому Юрії Дрогобич відніс Москву до міст великого князівства Литовського. Можливо, це просто механічна помилка. Велике князівство Литовське, до якого входила тоді Білорусія і більша частина України, лежало між західноукраїнськими землями і Московською державою. Тому, можливо, Юрій Дрогобич відносив до Литовського князівства і всі слов'янські землі на схід від України, подібно до того як в Росії ще у XVII ст. Львів інколи називали «литовським містом» (А. Петрушевич, *Сводная галицко-русская летопись*. – Ч. I. – Львів, 1887. – С. 31-32).

⁶⁷В джерелах того часу Руським королівством називали колишні володіння Галицько-Волинського короля Данила, захоплену польськими феодалами в другій половині XIV ст. (J. Sieradzki, *Regnum Russlae // Kwartalnik Historyczny*. – 1958, R. 65. – z. 2).

⁶⁸G. Hellmann, *Wetterprognosen und Wetterberichte des XV. und XVI. Jahrhunderts*. – Berlin, 1899. – § 19.

⁶⁹Друга з цих книг вважається уривком з книг «*De magnis conjunctionibus*». Названі твори Аль-Бумазара мали великий вплив на розвиток астрономії в XV–XVII ст., неодноразово видавались в латинських перекладах (див. *Gesamtkatalog*, Bd. I, Lpz., 1925, sp. 412–413).

⁷⁰Йдеться про володаря Австрії Леопольда XVI Бабенберга (1198-1230). Його дочка Гертруда була дружиною Романа, сина Данила Галицького.

⁷¹Подаємо у нашому перекладі. Див.: Ісаєвич Я. Юрії з Дрогобича // *Український історичний журнал*. – 1960. – № 4. – с. 86. Інші переклади: Гузар З. Юрії Дрогобич – поет // *Жовтень*. – 1984. – № 4. – с. 135;

Українська література XIV-XVI ст. / Бібліотека української літератури. – Київ, 1988. – с. 444

⁷²Bayerische Staatsbibliothek, München. – Рукон. Clm 647

⁷³Gesamtkatalog der Wiegendrucke. – Vol.1. – Leipzig, 1925. – Sp.416, N842

⁷⁴Bibliothèque Nationale (Paris). – MS Arsenal 828.

⁷⁵Слід зазначити, що *Russia Alba* та *Russia Alta* згадані в різних місцях рукопису. Оскільки географічна термінологія того часу не була стандартизована, важко визначити значення цих термінів. Не виключено, що ці варіанти виникли як наслідок помилки при написанні.

⁷⁶Archivio di Stato, Milano, «Archivio Visconti-Sforzesco-Potenze Sovrane», Cart.1569; F.Gabotto, *Nuove ricerche e documenti sull'astrologia alla Corte degli Estensi*. – Torino, 1891. – p.28

⁷⁷Паславський І. Юрій Дрогобич і його епоха // *Жовтень*. – 1983. – № 8. – С. 102-104.

⁷⁸Від упорядника. Детальніше про це див. дві статті: Isaevicz Ja. «Georgius Drohobicz de Russia (Jurij Drohobycz z Rusi): Authentis Sources, 20-th Century Positivistic Scholarship and Contemporary Quasi-Myths» // «Nel mondo degli Slavi. Incontri e dialoghi tra culture. Studi in onore di Giovanna Brogi Bercoff», a cura di Maria Di Salvo, Giovanna Moracci, Giovanna Siedina. – Firenze: Firenze University Press, 2008. – Vol. 1. – S. 289-295; Ісаєвич Я. Сучасні псевдонаукові публікації на історичні теми: два приклади // *Україна модерна*. – Ч. 13 (2). – Київ-Львів, 2008. – С. 211-221.

⁷⁹Кревецький І. Прогностик Юрія Дрогобича // *Нова зоря*. – 1932. – № 32. – с.13.

⁸⁰Юрій Котермак, *Прогностична оцінка поточного 1483 року. Репродукція першої друкованої книжки українського автора / Підгот. та вступна стаття Я.Ісаєвич*. – Львів, 1968. – с. 26. (с.[7]-[23]).

⁸¹Я.Ісаєвич, М.Вавричин, Юрій Дрогобич: До 500-річчя виходу першої друкованої книги вітчизняного автора. – Львів, 1983. – с. 41-59.

⁸²Ісаєвич Я. Юрій з Дрогобича // *Український історичний журнал*. – 1960. – № 4. – с.80-86; Ісаєвич Я. Юрій Котермак з Дрогобича і його книга // *Бібліотекознавство і бібліографія*. – Харків, 1969. – 7. – с. 108-117.

⁸³Добірку «Поетичний вінок Юрієві Дрогобичу» див. у кн.: Шалата М. Юрій Дрогобич і його доба: історико-літературна студія. – 2-ге, доп. вид. – Львів: Каменяр, 2000. – 89 с. (с. 67-87).

⁸⁴Юрій Дрогобич. *Verba magistri: пророцтва і роздуми / Упорядн. В. Вандишев*. – Дрогобич: Вимір, 2001. – 342 с.; Юрій Дрогобич. *Годы и пророчества*. – Харків: Факт, 2002. – 287 с.

⁸⁵Longo Haissa Pessina, Юрій Дрогобич. *Georgius de Russia rettore a Bologna nel XV secolo*. – Bologna, 1988 (*Memorie e documenti dello studio Bolognese*, 2). – p. 26.

⁸⁶Дашкевич Я. Куди показує компас? Про концепцію п'ятитомної «Історії української культури» // *Київ*. – 1991. – № 2. – с. 115.

⁸⁷*Russia mediaevalis*. – 1993. – VII, 2. – p. 330.

⁸⁸Від упорядника. Див. детальніше про можливе українське походження Юрія Дрогобича с.60-61 в статті: Isajewicz J. *Jerzy z Drohobycza we Włoszech i w Krakowie // Małopolskie studia historyczne*. – 1963. – Kraków, 1964. – R. 6. – Z. 3/4. – S. 59-64.